

**Типи соціального моделювання у змісті курсу за вибором «соціально-педагогічна діяльність в умовах вітчизняної школи: проблемні питання»**

**Types of Social Modeling in the Content of the Course of Choice «Socio-educational Activities Under the National School: Problems»**

У статті розкрито типи соціального моделювання, застосовувані у фаховій діяльності соціального педагога курсу за вибором у змісті психолого-педагогічних дисциплін. Знайшли висвітлення культурологічні засади соціальної педагогіки інформаційного суспільства, які витлумачуються як наповнення змісту соціально-педагогічної науки в освіті надбаннями національної та світової культур, основу для трансформації системи соціально-педагогічного впливу. Наведено приклади завдань, спрямованих на управління, діагностування і прогнозування соціально-педагогічних механізмів, і наведених в авторському курсі за вибором «Соціально-педагогічна діяльність в умовах вітчизняної школи: проблемні питання» у змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Обґрунтовано, що у змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців моделювання має спиратися на передбачення появи нових комбінаторних станів і тенденцій у різних сферах суспільного життя, сприяючи досягненню високого рівня здійснюваної практичної діяльності спеціалістів соціально-педагогічної сфери.

**Ключові слова:** курси за вибором, майбутні соціальні педагоги, психолого-педагогічна підготовка, соціальне моделювання.

*The article deals with the types of social simulation used in the professional activity of the social teacher in the course of the selection of the content of the psychological and pedagogical disciplines. It is proved that the content of school subjects in the social sector of the philological-humanities and art-aesthetic areas can be integrated with programme-minimum single rate philology. Examples of tasks aimed at the management, diagnostics and forecasting of socio-educational mechanisms and cited in the author's optional courses «Socio-educational activities under the national school: problematic issues» in the content of the psychological-pedagogical training of future social workers. An example of simulation in the sense of the author's optional course «Socio-educational activities under the national school: problematic issues» in the sense of psychological and pedagogical training of future social workers is the method of choice and solutions: a) in a professional situation; b) in the process solutions and evaluation tasks; c) the formulation of strategies at the limited information on the conditions for further development. Modeling understood as a process of creating complex simulation systems, which are developed in parallel evolution of the object model and is the result of a condition, or new ways of communication and control. It is proved that the simulation of socio-educational processes contributes to the improvement of social management, the use of the system in its methods. Cultural foundations of social pedagogy of the information society are reviewed and interpreted as contents filling of social pedagogical science in education with the achievements of national and world cultures and the basics for the transformation of the system of social and pedagogical impact. Examples of tasks aimed at managing, diagnosing and predicting social and educational mechanisms are given. The examples of tasks are suggested in the author's elective course «Social and educational activities in terms of national school: areas of concern» in view of psychological and pedagogical training of future social care teachers. It is proved that the content of the psychological and pedagogical training of future specialists of simulation should be based on predictions of new combinatorial conditions and trends in the various spheres of public life, contributing to a high level of practical activities undertaken by specialists of pedagogical and social spheres.*

**Key words:** elective courses, future social care teachers, psychological and pedagogical training, social simulation.

*Постановка проблеми у загальному вигляді...* На сучасному етапі розвитку соціально-педагогічної думки усталеною є інтерпретація понять «об'єкт соціально-педагогічного впливу» і «суб'єкт соціально-педагогічного впливу» з позицій субстанціального підходу як самодостатніх утворень, що можуть існувати й осмислюватися як безвідносні, незалежно один від одного, виявляється непродуктивною, оскільки у реальному соціально-управлінському процесі об'єкт і суб'єкт перебувають у діалектичному взаємозв'язку. Об'єктом соціально-педагогічного впливу, так само, як і його суб'єктом, постають окремі особистості, соціальні групи, спільноти тощо. Саме в аспекті соціально-філософського осягнення діалектична взаємодія суб'єкта й об'єкта соціального управління може бути відображена (і відображається) з належною повнотою й автентичністю. Водночас інформаційна соціокультурна дійсність репрезентує функціональну різновекторність суб'єкта й об'єкта управлінської діяльності, що зумовлює їхню типологічну своєрідність.

Теоретичні моделі утворюють суперечливий і різноманітний (стохастичний) контекст соціального знання, віддзеркалюють ступінь усвідомленості суспільством (суб'єктами соціально-педагогічного впливу) проблем власного буття і перспектив розвитку.

*Аналіз досліджень і публікацій...* Основи соціально-педагогічної роботи представлено в розвідках представників етапів розвитку наукової школи соціальної педагогіки, у межах яких було визначено науковий апарат соціальної педагогіки вітчизняними (М. Галушинський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, Я. Чепіга, С. Шацький, А. Шептицький, І. Юцишин та ін.) й зарубіжними (П. Блонський, В. Бочарова, Б. Вульф, Д. Дьюї, Р. Зейдель, П. Наторп, В. Оствальд, А. Швейцер та ін.) науковцями. В умовах динамічних процесів трансформації соціального, економічного й геополітичного простору визначальною особливістю соціально-педагогічної діяльності є її комплексний характер, оскільки її змістовий та інструментальний аспекти передбачають урахування досягнень суміжних галузей наук.

У зв'язку з вище окресленим актуалізується питання упровадження соціального моделювання у змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів, що уможливить не лише екстраполяцію теоретичних моделей у практичній діяльності, але і надає змогу соціального діагностування і прогнозування виникнення, розвитку і трансформації досліджуваних соціальних механізмів.

*Формулювання цілей статті...* Мета публікації – розкрити зміст типів соціального моделювання у змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів (на прикладі курсу за вибором).

Соціальне пізнання перебуває в тісному взаємозв'язку з соціальним управлінням, уможливаючи розширення напрямів діяльності соціального педагога в умовах модернізації сучасної вітчизняної освіти, а також на рівні соціального управління. Динамічний розвиток інформаційного суспільства зумовлює зростання обсягів і зміни якостей соціальної інформації, різноманітність інформаційних потоків. Безумовно, соціальне управління на рівні соціально-педагогічної діяльності майбутніх фахівців є формою соціальної інформації, її подальшої реалізації в соціальній практиці. Викладене вище актуалізує проблему переосмислення традиційних уявлень про цілі і сутність соціально-педагогічного управління, які склалися за умов інформаційної цивілізації.

*Виклад основного матеріалу...* Розвиток соціальної думки залежно від поступу соціального середовища визначає провідним методом соціального пізнання теоретичні моделі, в яких соціальні знання структуруються, уможливаючи визначення шляхів і способів практичної реалізації цих знань. Соціальні феномени, маючи складну архітектоніку, передбачають низку різних форм осмислення й інтерпретацій, які служать комплементарним середовищем соціальної думки, соціальних настроїв, установок, уподобань тощо. Зокрема, концепція виховного ідеалу на рівні країна – світова цивілізація активізує потенціал особистості, спонукає до саморегуляції при осмисленні свого життєвого шляху, здатність віднаходити взаємозв'язок між подіями свого життя, узагальнювати свій життєвий досвід і планувати майбутнє, оптимізує умови соціальної адаптації особистості, її інтеграції до соціокультурної дійсності. Іншими словами, процеси соціальної регуляції і відповідно вироблення управлінських стратегій є безперервним продукуванням соціокультурної дійсності, у яких відображається ідеальний контекст соціального буття. Соціальні знання орієнтують суспільну думку на пошук найбільш загальних інтерпретацій соціуму й історичного процесу, єдиної логіки соціальної еволюції спільних закономірностей, які діють за будь-яких умов і у соціумах різної цивілізаційної належності. Прикладом реалізації такої методологічної позиції, зазначає С. Фареник, є створення глобальних концепцій соціального розвитку, в яких акцент робиться на принциповій однорідності й інваріантності основних вимірів і способів існування усіх можливих соціальних форм [2, с. 116].

Сучасна соціально-педагогічна освіта стає знаряддям практичного впровадження інтелектуальності в культуру, що передбачає можливість перспективного моделювання

майбутнього її стану, яке пов'язане з формуванням ідеалу бажаної культури як культури освітньої. Філософський аналіз освіти в сучасній культурі України віддзеркалює, на наш погляд, стан соціальної педагогіки в системі освіти, що вимагає якісного переосмислення й подальшої трансформації, оскільки історико-культурний контекст освіти визначає цілі соціально-педагогічного впливу у тісному взаємозв'язку з культурними потребами, визначаючи зміст і методи навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів.

Окреслені напрями подальшого розвитку соціальної педагогіки в умовах глобалізації культури суспільства інформаційної доби дозволяють спрогнозувати тенденції розвитку вищої освіти майбутніх соціальних педагогів у контексті культури. Звернення до культури як основи освіти відкриває перспективу дослідження допредметного рівня змісту освіти, можливість принципово нового філософського, культурно-історичного, науково-педагогічного обґрунтування навчальної діяльності суспільства. У сучасній соціально-педагогічній ситуації використання традиційного терміна «культура» надасть оригінальності в підходах до змісту освіти та її гуманізації, і на цій підставі відбудеться розроблення способів структурування нової педагогічної технології на рівні моделювання соціального управління.

Культурологічні засади соціальної педагогіки інформаційного суспільства витлумачуються як наповнення змісту соціально-педагогічної науки в освіті надбаннями національної та світової культур, основу для трансформації системи соціально-педагогічного впливу, що ґрунтується на потребах культурної динаміки суб'єктів, спільнот, суспільства [1, с. 48].

Моделювання, будучи іманентним складником системного підходу, надає змогу розв'язати проблему побудови складної системи з урахуванням усіх чинників і можливостей на кожному етапі її дослідження. У свою чергу системний підхід передбачає, що кожна система є інтегрованим цілим навіть тоді, коли вона складається з окремих, не поєднаних між собою засобом міжрівневих взаємозв'язків підсистем. Теоретичне моделювання і його послідовне використання в соціально-педагогічній практиці, зокрема у процесі формулювання і реалізації відповідних технологій, то вироблені моделі стають органічною частиною змодельованої системи, а тому, відповідно, постає актуальне завдання подальшого пізнання вже цієї системи, тобто завдання творення нових моделей, адекватних її уже трансформованому стану.

Об'єктивна оцінка значення, визначення ролі теоретичних моделей у соціальному пізнанні взагалі і в соціально-педагогічній практиці зокрема важливим є виокремлення спільних складників, іманентних для різних типів і форм моделей, з одного боку, виокремлення спільної основи моделей, з іншого. Мова, по-перше, про ізоморфність фундаментальної структури як досліджуваних об'єктів, так і відповідних їм моделей; по-друге, поліморфність складників соціальних моделей. Відповідно, сама процедура моделювання витлумачується як досягнення подібності елементів об'єкта й моделі, узгодження їхніх статичних і динамічних властивостей. Особливість екстраполяції моделювання в соціальній дійсності полягає у тому, що будучи засобом соціального пізнання, моделювання подає розуміння сутності досліджуваних об'єктів на рівні вірогідності, оскільки будь-яка модель передбачає поточну обмеженість і частковість. Відповідно, цільовим призначенням моделювання на стадії впровадження і подальшого функціонування систем управління є складний аналіз можливих ситуацій як необхідної умови для вибору й обґрунтування правильності розроблюваних соціально-педагогічних технологій.

Прикладом моделювання у змісті авторського курсу за вибором «Соціально-педагогічна діяльність в умовах вітчизняної школи: проблемні питання» у змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів» є метод вибору рішення а) у фаховій ситуації; б) у процесі розв'язання й оцінювання задач; в) під час вироблення стратегій за умови обмеженої інформації щодо умов подальшого розвитку:

1. Сутність методів управління у змісті соціальної роботи: організаційні (інструктаж, нормування, розпорядчий акт, звільнення).

2. Сутність методів управління у змісті соціальної роботи: спеціальні (наради, конференції, з'їзди, семінари, круглі столи).

3. Сутність методів управління у змісті соціальної роботи: соціально-психологічні (формування суспільної свідомості, моральне заохочення, вплив на основі традицій (дати), створення відповідного мікроклімату, методи соціологічних досліджень тощо).

4. Сутність методів управління у змісті соціальної роботи: методи матеріального стимулювання (премії, підвищення заробітної плати), економічне планування, бюджетне управління.

5. Метод інтерперсональної допомоги при роботі в малих групах.

6. Основа психосоціального методу у концепції Ф. Холліса.

7. Характеристика методів соціального діагнозу (соціального діагностування) за І. Зайнишевим та їх практична доцільність.

8. Зміст і напрями у впровадження методу дискусійної терапії.

9. Метод втручання у критичних випадках у вітчизняній соціальній роботі.

10. Метод роботи на вулицях як відкритий метод соціальної роботи, зорієнтований на проблеми вулиці і який вирішує їх превентивними заходами.

Моделювання (імітацію) досить широко використовують також для навчання і тренування соціальних педагогів у різних напрямках соціально-педагогічної діяльності: у цьому випадку воно набуває форм ділових ігор, для проведення яких використовується метод сценаріотехніки:

1. Розробити метод арт-терапії в умовах ЗОШ, навести приклади 5 технік.

2. Розробити план роботи з батьками дитини, що перебуває у складі асоціальної групи (готи, хіпі тощо).

3. Технології розв'язання проблеми насильства над дітьми у країнах Західної Європи й Україні: порівняльний аспект.

4. Виділити предмет оцінки відповідно до рівня роботи:

– Особистість – 93процес – спільнота – організація

– Соціальне явище – соціальний процес – діяльність.

У соціально-педагогічній освіті набуває поширення метод навчання через розбір ситуацій (так званий метод case-study) і використання відповідного досвіду. Цей метод ґрунтується на відтворенні типової поведінки керованого об'єкта, його зовнішнього середовища, а майбутні фахівці стають учасниками навчальної гри і приймають рішення щодо управління змодельованим об'єктом:

1. Написати додаткові характеристики кваліфікаційних ознак до таблиці, подати коментар:

| Загальна технологія                         | Характеристика |
|---|----------------|
| Соціальне діагностування                    |                |
| Соціальна профілактика                      |                |
| Соціальна адаптація                         |                |
| Соціальна реабілітація                      |                |
| Соціальна корекція і терапія                |                |
| Соціальне проектування                      |                |
| Соціальне прогнозування                     |                |
| Соціальна експертиза та оцінка ефективності |                |
| Соціальне посередництво                     |                |
| Соціальне консультування                    |                |
| Соціальне забезпечення                      |                |
| Соціальне страхування                       |                |
| Соціальна опіка та піклування               |                |

2. Здійснити аналіз і заповнити таблицю:

| № п/п | Міждисциплінарна технологія | Особливості застосування у соціально-педагогічній роботі |
|-------|-----------------------------|--|
|       |                             |  |

3. За таблицею підготувати виступ, навести приклади соціально-педагогічних технологій.

#### **Класифікація технологій соціальної роботи**

| Критерій           | Класифікація   |
|--------------------|--|
| Обсяг              | Цілісні – орієнтовані на загальний цикл роботи від виявлення проблеми до її вирішення;<br>Часткові – спрямовані на розв'язання окремого завдання   |
| Призначення (ціль) | Цільове призначення; комплексне  |
| Структура          | Загальні (функціональні); конкретні  |
| Суб'єкт            | Лише починає працювати у соціальній сфері; має певний досвід роботи; висококваліфікований спеціаліст   |
| Об'єкт             | За соціальною ознакою – учень, студент, військовослужбовець, сім'я тощо;<br>За віковою ознакою – дитина, підліток, юнак, людина похилого віку; за кількісною ознакою – окрема особистість, група, колектив |

Моделювання є процесом створення складних імітаційних систем, які розвиваються паралельно еволюції самого об'єкта моделювання і є наслідком або ж передумовою нових засобів

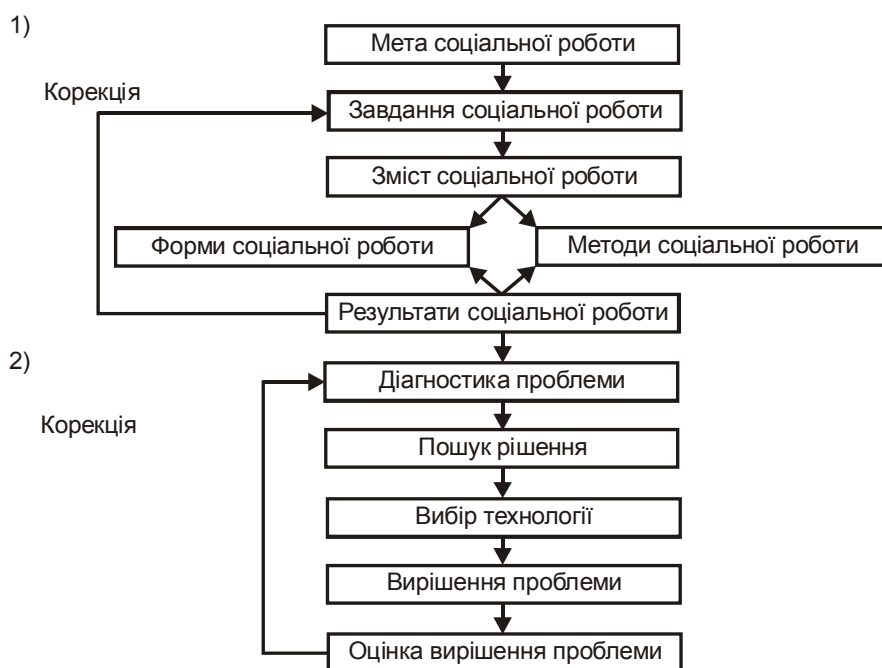
комунікації й управління. Тому при прогнозуванні розвитку складних систем роль моделювання є важливою, оскільки в багатьох випадках воно виявляється майже єдиною можливістю визначити вектори і зміст оптимального розвитку адекватних систем управління, а також здійснити вибір найкращого за певних умов управлінського рішення (див. схему).

Спираючись на подану схему, підготуйтеся до навчальної дискусії:

1. Технології соціально-трудової адаптації молоді в зарубіжних країнах та можливості їх запровадження в Україні.

2. Роль Інтернет-ресурсів у соціальній роботі. Скласти банк даних веб-сайтів, у яких подається інформація, яка може бути використана молоді людиною, що має проблеми з працевлаштуванням.

3. Здійсніть аналіз соціальних проєктів (Інтернет). Підготуйте повідомлення про 2 з них, які спрямовані на вирішення проблеми зайнятості молоді.



*Рис. 1 Модель структури технології соціальної роботи (за Н.Матвійчуком)*

Чинники, що визначають успішність шлюбно-сімейної адаптації (мотивація укладання шлюбу, дошлюбна поведінка та установки тих, хто укладає шлюб, підготовленість до шлюбу, вплив батьківської сім'ї, характерологічні особливості подружжя, загальні адаптаційні здібності до міжособистісної взаємодії).

4. Проблеми соціальної адаптації вихованців інтернатних закладів

5. Нормативно-правова база соціального захисту випускників інтернатних закладів.

6. Способи розв'язання проблем адаптації випускників дитячих будинків.

7. Соціальна адаптація ВІЛ-інфікованих молодих людей.

8. За наведеним прикладом розробити профілактичну програму:

1) формування здорового способу життя у вищому навчальному закладі;

2) правової освіти і правового виховання для професійно-технічного училища

3) забезпечення трудової зайнятості молоді;

4) запобігання небажаних вагітності;

5) запобігання експлуатації дитячої праці.

9. Установіть відповідність між моделями та змістом діяльності в межах тої чи іншої моделі профілактики девіантної поведінки (що пропонуються ВООЗ):

|  |   |
|--|---|
| 1. Модель моральних принципів          | А. Докладання зусиль до поліпшення способів передання й отримання інформації про здоровий спосіб життя і безпеку деяких захворювань.  |
| 2. Модель залякування                  | Б. Акцентує, що наприклад, використання психоактивних речовин або неконтрольована сексуальна активність є аморальними й неетичними.   |
| 3. Модель фактичних знань (когнітивна) | В. Ґрунтується на твердженні, що населення можна змусити не робити аморальних, небезпечних вчинків, якщо інформаційні кампанії наголошуватимуть на небезпеці такої поведінки. |

|                                |  |
|--------------------------------|--|
| 4. Модель афективного навчання | Г. Застосування підходів, навчальних методик, які більше фокусуються на корекції деяких особистісних дефіцитів, ніж на проблемі власне захворювання, вживання наркотиків тощо. |
| 5. Модель покращення здоров'я  | Д. Непрямий підхід до заохочення розвитку позитивних звичок.   |

*Висновки...* Як бачимо, моделювання, з одного боку, відкриває шлях до вивчення механізмів соціального управління, а з іншого – шлях до їхнього конструювання. Об'єднуючи певною мірою об'єктивну і суб'єктивну сторони дійсності, воно виражає водночас і їхню діалектичну єдність і є реальним втіленням важливого принципу випереджального відображення суспільних процесів і механізмів управління ними.

Моделювання як метод наукового пізнання базується на здатності абстрагувати подібні ознаки або властивості у різних предметах і явищах, встановлювати певні співвідношення між ними, що надає можливість досліджувати їхні властивості не безпосередньо, а опосередковано через вивчення інших, більш доступних для дослідження, об'єктів, які у певному відношенні співвідносні з досліджуваними або/чи наближені до них.

Моделювання соціально-педагогічних процесів уможливує удосконалення соціального управління, використання в ньому системних методів. У змісті психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців моделювання має спиратися на передбачення появи нових комбінаторних станів і тенденцій у різних сферах суспільного життя, сприяючи досягненню високого рівня здійснюваної практичної діяльності спеціалістів соціально-педагогічної сфери.

#### Список використаних джерел і літератури / References:

1. Доброскок І.І. Теорія і практика навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів : дис. ... на здобуття наукового ступеня док-ра пед. наук / Доброскок І.І. – К., 2011. – 479 с. / Dobroskok I.I. Teoriya i praktyka navchalnoyi diyalnosti maybutnikh sotsialnykh pedahohiv (Theory and Practice of Educational Activity of the Future Social Pedagogues): dys. ... na zdobuttya naukovoho stupenya dok -ra- ped. nauk / Dobroskok I.I. – K., 2011. – 479 s. *[in Ukrainian]*
2. Фареник С.А. Управління як форма зв'язку теоретичних моделей і практичних рішень : дис. ... на здобуття наукового ступеня док-ра філос. наук / Фареник С.А. – К. – 420 с. / Farenik S.A. Upravlinnya yak forma zv'yazku teoretychnykh modeley i praktychnykh rishen (Management as a Form of Connection of Theoretical Models and Practical Decisions): dys. ... na zdobuttya naukovoho stupenya dok-ra filos. nauk / Farenik S.A. – K. – 420 s. *[in Ukrainian]*
3. Wilkes R. Social work with Undervalued Groups / R. Wilkes. – London : Tavistock, 1981. – 127 p. *[in English]*

Дата надходження статті: «8» жовтня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «22» жовтня 2015 р.

#### Рецензенти:

Топузов О. – доктор педагогічних наук, професор

Мішеніна Т. – доктор педагогічних наук, доцент

**Клюй Любов** – аспірант Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, e-mail: t.mishenina@gmail.com

**Kliui Liubov** – postgraduate student of Institute of Pedagogy of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, e-mail: t.mishenina@gmail.com